

Petróczi Éva: Heléna bálja

Ötven oldalon nyolcvanhat vers — ez a puszta számadat máris mond valamit Petróczi Éva első verseskötényéről, a *Heléna báljáról*: egy-két kivétellel rövid verseket ír.

Mindjárt szeretném eloszlatni a látszatot, hogy értékelésül róffel mérem a verseket. Mégsem hinném, hogy a költészet számadatai — önmagukban való lélektelenségük miatt — elhanyagolhatók. A mennyiség általában minőségre — jelen esetben műfajelméleti jellegre — figyelmeztet.

Petróczi Éva javarészt miniatűröket ír. Miniatűr sokféle van — most két nagyobb fajtáját különböztetem meg. Egyik a súlyos gondolatot egy-két mozdulattal magasba emelő költemény — ilyen például Petőfi négysorosa, *A bánat? egy nagy óceán*; ilyenek Pilinszky, Nagy László híres négysorosai, előbbtől jusson eszünkbe az *Ama kései, tékozló remény* kezdetű, utóbbtól *A vak remény* című; kozmikus arányú képpel fejeznek ki egy-egy történelmi állapotot, egyik a háború, másik az ötvenhatos tragédia utáni, szivettépő életérzést. E verstípust a kis terjedelemben megvalósuló monumentalitásról ismerjük föl. A versminiatűrök másik fajtája — a zeneelméletből kölcsönzött szóval — a *bagatell*. Ez rövid, könnyed „futam”, egyetlen ötletre vagy kontrapunktra építve. Couperintól Benjamin Brittenig sokan írtak ilyeneket a zene történetében, s a mi költészetünkben is rengeteg a példa rá a rokokó költészet óta; ma Illyés Gyula, Weöres Sándor is szívesen űzi ezt a „tisztas ipart”, hogy előbbinek szavával éljek. Szándékosan kis feszültségű áramkör üzemelteti a bagatellt, az érzelmi kiegyensúlyozottságtól nem nagyon eltérő, „hétköznapi” emóció; ez nem jelent szükségképpen igénytelenséget. A szerző föltételezi, hogy közönsége, akárcsak ő, sándóséges viszonyban van tárgyával, ezért egy-két gesztussal már beavathatja saját ügyébe az olvasót. A líra történetében alighanem Sappho híres hatrososa, az *Édesanyám! Nem perdül a rokka...* az ősmódel.

A bagatell nem alábbvaló a többi műfajnál; nem bagatellizálható. Van, amikor kicsiny feszültsége ellenére — mint a modern rádiókészülékekben a tranzisztor — óriási dolgokra képes. Csupán Petróczi Éva kedvéért próbálok nevet adni a költői miniatűrök általa művelt fajtájának, de ideje is, hogy nevet keressünk neki, hiszen a magyar líra olyan remekléseinek, mint József Attila miniatűrje, *A bábok között elaludt a hangya*, sincs kielégítő műfaj-meghatározása, holott ez nem dal, nem epigramma, nem gnóma vagy fragmentum. Nincs is benne semmi monumentális, mint Pilinszky vagy Nagy László említett négysorosában; a nagy Kosmosznak nem a méreteit vagy erőit, csupán a rendjét érezteti a hangya és az esőcsepp mikrokozmoszában. A remekművű bagatell nem tartalmazza a monumentálisat, de afelé mutat; fölötte is égbolt magasodik. El tudok képzelni egy bagatellekből épített életművet — nem katedrálisat, de kápolnát; mindkettő „Isten háza”.

Most pedig vegyük szemügyre Petróczi Éva egy miniatűrjét, olyan közelnézetből, ami az efféle „apróságokhoz” szükséges.

A *Szentendrei gyereksírok* így hangzik: „Súlyos jégszárnyak suhogása — / így altatta őket / a távoli folyó. / Most ébrednek: / alig-volt húsuk / felragyogó illata / védtelen csontjaikat / betakarja”. Mikrokozmosz ez is — de semmi köze a gyermekvilág naivitásához. Szinte érzékfölötti érzékletességgel, Baudelaire-től eredeztethetőn provokatív idillhangulatot teremt az oszladozó tetemekről; a borzalom érzetére még csak nem is utal, csupán sejteti. Tárnya korai halál, múlandóság — de az örökkévaló is fölötte lebeg a „Súlyos jégszárnyak suhogása” borzongató képében, majd az „alig-volt húsuk / felragyogó illata” megdicsőítő szinesztéziájában.

A nagy hatásfokon üzemeltetett alacsony versfeszültség valószínűleg nehezebben valósítható meg, mint egy nagy lélegzetvételi óda vagy rapszódia teljes érzelmekifejezése. A *Heléna bálja* miniatűrjei között akad olyan, amelynek hibájára, mint a költői bagatell fő buktatójára szeretném figyelmeztetni a szerzőt.

Kis versfeszültség is csak akkor támad egy versben, ha ellentétes pólusok közt zárul az áramkör. Egyenemű dolgok között nincs feszültség. A *Pitypang* című négy-sorosot idézem: „Repülni vágyik, / nem köti hűség, / tajtékja szürke, / súlytalan könnyűség”. Nem csupán arra gondolok itt, hogy a „súlytalan könnyűség” nyilvánvaló pleonazmus. A „Repülni vágyik” és a „nem köti hűség” között sem érzek fokozati különbséget vagy ellentétet, feszültséget pedig alighanem azon egyszerű okból nem érzékelek, mert a növények magvainak eleve az a hivatásuk, hogy minél nagyobb körzetben szóródjanak szét; hűségükről beszélni nem indokolt. Itt nem látom szétröppenni a vers kis ejtőernyőit. Csupán a „szürke tajték” metaforáját érzem jó-nak — ez a pitypangot szemlélteti és költői távlatba is helyezi.

Petróczi Éva megnyerő tulajdonságai közül kettőt szeretnék felmutatni — meg a harmadikat, mely ezeket összeköti. Egyik a humora, másik a műveltsége; e kettő közt hídkenő ível az a jelleg, amit régi, főként kelet-magyarországi (sárospataki, debreceni, gyulafehérvári) eredete alapján most hadd nevezek *diákosság*nak. Érdekes egyébként, hogy a szegedi egyetem környékéről mostanában induló költők sorában nem Petróczi az egyetlen, akiről ez elmondható: Veress Miklós és Szepesi Attila versei közt is számos olyanra bukkanunk, mely a műveltséget egészséges humorral avatja személyes élménnyé, vagy amely régi költők szerepébe helyezi személyiségét. A vándorlás motívuma is ehhez a mostanában föléledő hagyományhoz köti őket — mint akik a tizenhetedik századi vándorpoétáink és más könyves embereink életmódjának valamilyen újféle változatát ismerték meg.

A vándorévek költői élményvilága nemcsak az életmód által teremődik; a *mes-terség* felfogására is következtethetünk belőle. A sors jócskán felpakkolta élményekkel a költőt, ő mégsem éri be azok érdekességével, kalandosságával, hanem a *mes-terség* megtanulható fogásaiért is szívesen zárandokol néhány vármegyét vagy év-századot.

A Petróczi-versek jelentős része tartalmaz műveltségi utalásokat. Amikor Janus Pannonius, Tótfalusi Kis Miklós, Szenci Molnár Albert, Árva Bethlen Kata élete és művei ürügyén ír verset, mégsem irodalmias. Ha Csontváry festményét, a Mária kútját, vagy Szántó Piroksa valamely grafikáját választja témául, nem a szó ama kellemetlen csöngésével nevezhetjük „műveltnek”, hogy íme, már megint megihletett egy költőt valamelyik festő ihlete, mert az ihletet valahonnan mégiscsak be kellett szerezni. Ő úgy művelt, hogy meg tudja őrizni a céhen kívüliség báját; *éli* a műveltséget, nem abba kapaszkodik. Úgy diskurál holt mestereivel, Hans Sachsszal vagy Kormos Istvannal, mint aki szó szerint veszi a *költést*, mert hisz a „kelj fel és járj” — lélekben megtörténhető — csodájában. Ez a hit nagy természetességgel szólal meg verseinek javában.

Két helyen veti meg a lábát: a valóságban és a műveltségben. A kettő közti különbséget egészséges humorral szemléli, holott ha a verseiből megismerhető élet-rajzi tényeket nézzük, bizony kevés oka van — vagy remélem: volt — a jókedvre. Elég, ha idézem egy verscímét; *Esti mese a szükségglakásban*, ahol „Zúgó csölugas / tétova úrasszonya”-ként mutatkozik be, s a Jászon által elhagyott Médeiaihoz hasonlítja magát; leghosszabb verse, a *Károlymajori muzsikások*, a családi fölmenőiről s így saját gyerekkoráról sem rajzol éppen idillikus képet, noha a költemény hangja oly vidám, ahogy ezt a keserves múlt egészséges önvédelmű feldolgozása tette lehetővé.

Az irodalomkritika követelményrendszerében konokul tartja magát egy antik eredetű, de szörnyen akadémikussá koptatott fogalom: az „itt és most” fogalma. József Attilának jobban hiszek: ő azt mondja, „az igazat mondd, ne csak a valót” — s ez azt jelenti, hogy a költői szó ne csak itt és most, hanem másutt és máskor is állja meg az ellenpróbát. Petróczi a leghétköznapibb valóság gondjait kapcsolja össze az örök, igaz dolgokkal — így a kultúra profanizálásával visszaemberiesíti az „elefántcsonttorony-műveltséget”, s el is szakad a „hic et nunc” földhözragadtságától. Igaz költészetet ígér számomra pályakezdése. (*Szépirodalmi.*)

ALFÖLDY JENŐ